

1.

WALDMANN MÓRIC MÓZES (1891-1944)

1908. november 30.

*Egyedül ül és hallgat, mert felvette magára.**

**Siral 3,28*

Móric a Chevra Kadisa ajtajában várta, hogy szólítsák. Tegnap elhunyt atyja temetését jött intézni. A váróban egymaga üldögélt, nem kísérte el senki, testvérei még nem érkeztek meg Tiszaabádra.

Nem mert szembenézni a valósággal: atyja, akit istenített, nincs többé, csak a nyomor, nehézség és az éhezés veszi körül. Révetegen, öntudatlanul motyogni kezdte maga elé a Példabeszédek általa is ismert, és megtapasztalt sorait:

*A hiábavalóságot és a hazugságot messze távoztasd tőlem;
szegénységet vagy gazdagságot ne adj nékem;
táplálj engem hozzám illendő eledellel.
Hogy megelégedvén, meg ne tagadjalak, és azt ne mondjam:
kicsoda az Úr?
Se pedig megszegényedvén, ne lopjak,
és gonoszul ne éljek az én Istenem nevével!**

** Péld 30, 8-9*

A Chevrában tisztelték Móric gyászát, és gyorsan végeztek a formaságokkal. Móric tudta, hogy Tiszaabádon nem lesz maradásuk, ezért még aznap beszélt a rabbival, hogy atyja sírját ápolja valaki, ha a család nem tudná mindig tiszteletét tenni.

Özvegy édesanyját egész nap kísérgette az egyik szobából a másikba, szegény asszony nem találta a helyét. Estefelé az özvegy elővett egy írást, amely Ádám végrendeletét tartalmazta és felolvasta Móricnak a reá vonatkozó részt:

„...Mindezek szerint meghagyom fiaimnak és leányaimnak, hogy ha úgy szólítana magához a Teremtő, hogy Móric fiam még nem lenne eléggé nagykorú, azaz huszonnégy éves (bárha akkor én már kilencvennégy évemet taposnám), a testvérek azon munkálkodjanak, hogy e fiam családalapítását elősegítsék. Ennek okán pedig úgy rendelkezem, hogy hagyatékból mindenik gyermekem egytized részt letétben tartson a Megye Árvaszkénél, hogy az Móricnak (ilyen halálom esetén és az ő kérelmére) kiadassék. Az a gyermekem pedig aki ezt be nem tartaná, ne legyen jogosult a maradék kilenc tizedre. Amennyiben Móric fiam e jogát huszonöt éves koráig nem érvényesítené, a letétbe tett vagyont szálljon vissza a letevőre.”

Mikor ezt meghallotta Móric, szorongani kezdett, hogy a nálánál sikeresebb, idősebb testvérei vajon mit fognak mindehhez szólni. Kérte anyját, hogy semmisítsék meg a végrendeletet, de az hajthatatlan maradt és még aznap a hivatalhoz beadta iktatásra. A temetés után a testvérek is megtudták, miként rendelkezett az apjuk. Mielőtt szó szót követett volna, Móric ünnepelesen megígérte, hogy nem fog élni a jogával mindaddig, amíg ennivalója meglesz, és halálos betegség sem fenyegetné. Mivel a vagyón csekélyke volt, és a testvérek úgyis valami hasonlóra számítottak, nem történt baj a dologból, és a végtisztesség megadása után valamennyien szétszéledtek.

Móric aznap éjjel nagyon nehezen aludt el. Végül anyja szipogását hallgatva szenderedett el, mert belenyugodott abba, hogy itt hagyja a múltat és Miskolc helyett Pestre megy szerencsét próbálni.

1909-1918

*Mely igen szép vagy és mely kedves,
oh szerelem, a gyönyörűségek közt!**

*Én 7,6

Móric és özvegy édesanyja Móric egyik unokaöccsénél, Dr. Vértes József ügyvédnél kapott szálláshelyet átmenetileg Pesten az Eötvös utcában, majd önálló bérleményt kerestek maguknak.

Móric 1909 tavaszától 1912 nyaráig egymás után vállalta el azokat a munkákat, amiket csak kapott. Volt lóügynök, cipészsegéd, rikkancs, szabóinas is, és 1911 telén utcát seperni volt kénytelen elmenni. Ahogyan azt ígérte, nem nyúlt a testvérei által számára biztosított letéthez, de ezért nem kapott semmilyen elismerést a testvéreitől, akiktől egyre távolabb került.

A testvérek és gyerekeik a maguk szakmájában sikeres emberekké váltak, és nem volt inyükre a szegény rokon, aki csak nyűgöt jelentett számukra. Így történt, hogy orvos- és ügyvéd- rokonsága ellenére Móricnak bizony napszámra kellett mennie a Keleti Pályaudvar mögötti földekre, amiért nyomorúságos bért kapott. Ebből a pénzből tartotta el magát és idős édesanyját, aki megözvegyülése óta egyre inkább a vallás felé fordult, szinte semmi másról nem lehetett vele beszélgetni. A helyzet akkor súlyosbodott, amikor Móric anyai nagymamája, Klein Borbála 1912. június 18-án, életének kilencvennyedik évében meghalt. Fanni ekkor már árnyéka volt önmagának, és úgy látszott, semmi nem tudja őt visszahozni a való világba. Móric atyjától tanult szavakkal vigasztalta:

*Ha elesik, nem terül el,
mert az Úr támogatja kezével.**

* Zsolt 37.24

*Gyermek voltam, meg is vénhedtem,
de nem láttam, hogy elhagyottá lett volna az igaz,
a magzatja pedig kenyérkéregetővé.**

* Zsolt 37.25

1912 augusztusában Móric behívót kapott sorozásra, ezért szeptember 18-án megjelent Miskolcon a bizottság előtt. A bizottság megvizsgálta, és feljegyezte róla, hogy Móric egyetlen gimnáziumi osztályt végzett cipőfelsőrész-készítő, 157 centiméter magas, gyenge testalkatú, ezért visszahelyezendő tartalékos állományba az újabb sorozásáig. Móric megalázónak érezte a sorozási véleményt, másrésztől viszont örült, hogy anyját nem kell magára hagynia.

Nemsokára kifutófiú lett belőle, és 1913 januárjában csomagot kézbesített Kelemen úrnak az Alagút utca 4. szám alá. Egy cselédlány nyitott neki ajtót, akit Friedmann Rozáliának hívtak. Beszédbe elegyedtek, és Móric megtudta, hogy Rozália most töltötte be a tizennyolcadik életévét, és atyja 1909-ben bekövetkezett halála óta cselédeskedik Budán. Móricnak megtetszett a szerény cselédlány, és a következő hónapokban a leány szabadnapját mindig együtt töltötték. Ahogy az lenni szokott, egymásba szerettek, de mivel egyikőjüknek sem volt semmi vagyona, házasságról szó sem eshetett közöttük.

*Mely igen szép vagy és mely kedves,
oh szerelem, a gyönyörűségek közt!**

* Én 7.6

1913. március 4-én újra meg kellett jelennie Miskolcon az ismételt sorozásra, amely sorozás a korábbi sorozással azonos eredménnyel zárult, csupán annyit javítottak az adatokon, hogy a foglalkozását napszámosnak jelölték meg. Az év folyamán Móric kitartóan gyűjtögette a pénzt az esküvőre, és már remény mutatkozott arra, hogy családot alapíthasson.

Móricot 1914. május 6-án Miskolcon végleg kiúrták a sorozottak közül, mivel fejletlennek, fegyveres és polgári szolgálatra alkalmatlannak találták. Június 28-án este értesült arról, hogy Gavrilo Princip szerb diák meggyilkolta Ferenc Ferdinánd osztrák-magyar trónörökösét. Mindenki tudta, hogy ez háborúhoz vezet, ezért Móric már nem bánta a megalázó katonai vizsgálatokat, inkább újra munkába vetette magát, hogy végre annyi pénzhez juthasson, hogy elvehesse az ő Rozáliáját. 1917 év elején be is jelentkeztek Újpesten az anyakönyvvezetőhöz, azért, mert ekkor Friedmann Rozália Újpesten lakott.

Móric, 1917. május 20-án, mint népfölkelő, a „Véderőről szóló törvény” alapján behívót kapott a Császári és Királyi Magyar 34-es Gyalogezredbe, Kassára. Ekkor már felfogta, hogy a háborúra tekintettel a fejletlensége

nem mentesíti a szolgálat alól. Szerencsésnek érezte magát, hogy a segédszolgálatot ellátó pótzászlóaljba sorozták be. Május 25-én Kassán végre szolgálatba lépett, azonban előjárójától szabadságot kért a tervezett házasságkötése miatt, aki el is bocsátotta őt ezen alkalomból.

Móric Újpestre érve a Városházán az előírtak szerint jelentkezett, majd 1917. június 5-én feleségül vette Rozáliát. Az újpesti jegyző útján kérte a szabadsága meghosszabbítását, és így néhány hétig ifjú felesége mellett tudott maradni. Ez alatt az idő alatt fogant meg a később megszületendő első gyermeke, Lajos.

*Örömnök szava és vígasság szava,
vőlegény szava és menyasszony szava,
és azoknak szava, kik ezt mondják:
Dicsérvétek a Seregek Urát, mert jó az Úr,
mert örökkévaló az ő kegyelme;
a kik hálaáldozatot hoznak az Úr házába,
mert visszahozom e föld népét a fogságból,
mint annakelőtte, azt mondja az Úr.*

* Jer 33,11

Július közepén tért vissza Kassára, ahol a barakktáborban helyezték el a többi segédszolgálatos között. A következő év április elején szabadságot kért, hogy első gyermeke születésénél jelen lehessen, de a hadi helyzetre hivatkozva ezt megtagadták tőle. Móric nem volt hajlandó elfogadni ezt, és több társával együtt megszökött a segédszolgálatból, s így 1918. április 8-án ott lehetett Lajos fia születésénél, akinek héber névként az Jichak nevet adta.

A szülést követően arra próbálta rábírni Rozáliát, hogy meneküljenek ki Párizsba a bátyjához, Pálhoz, aki már néhány éve ott élt, oda szökött a behívója elől. Rozália nem volt hajlandó az útra, ezért Móric, mint katonaszökevény Karcagon és környékén bujkált, ahol nagy segítséget kapott ott élő bátyjától, Jakabtól. Rozália nem tudott semmit Móricról, azt hitte, hogy az Párizsba ment, így 1918 júniusában a Pestvidéki Királyi Törvényszéken házassági életközösség visszaállítása iránt nyújtott be keresetet, de azt nem írta bele, hogy Móric ismeretlen helyen tartózkodik. Így történt, hogy a bíróság Móric újpesti címére küldte ki az ilyenkor szokásos bírói visszatérő parancsot, melyet természetesen nem vett át senki sem. Ezután, mivel ennek feltételei immár megvoltak, július végén Rozália benyújtotta a házassági bontókeresetet.

A történelem folyása azonban beleavatkozott a dolgok menetébe.

1918. október 31-én az Őszirózsás Forradalom győzelme után két héttel Móric hazatért feleségéhez, miután a Világháború véget ért. Rozália örömben visszavonta a bontókeresetét, a béke helyreállt a fiatalok között, és Móric végre élvezhette kisfia társaságát.

*A mikor veszedelem jövend mi reánk,
háború, ítélet, döghalál vagy éhség,
megállunk e házban előtted
(mert a te neved e házban van)
és a mikor kiáltunk hozzád a mi nyomorúságainkban:
hallgass meg és szabadíts meg minket.**

*2Krón 20,9

1917-1944

*Viszont látám én mind a nyomorgatásokat,
a melyek a nap alatt történnek,
és ímé, nyilván van azoknak,
a kik nyomorgattatnak, könnyhullatások,
és vígasztalójok nincs nékik;
és az őket nyomorgatóknak kezeiből erőszakot szenvednek,
és vígasztalójuk nincs nékik.
És dicsérem én a megholtakat,
a kik már meghaltak vala,
az élők felett, a kik még élnek;
De mind a kettőnél boldogabbnak azt, a ki még nem lett,
a ki nem látta azt a gonosz dolgot, a mely a nap alatt történik.**

*Préd 4., 1-3

Móric 1918. december elején Újpesten iparendélyért folyamodott a városhoz, melyet a következő év január 3-án meg is kapott. Az engedélye „tojás, tej, tejtermék, baromfi, zöldség, gyümölcs és élelmiszerek vándorszerű bevásárlására és eladására” terjedt ki. Ezután az újpesti Csengeri utca 6. szám alatt kereskedett ezekkel az árukkal, ez volt a lakásuk is. Ebben az időben ismerte meg Tóth Istvánt is, aki miatt a későbbiekben majdnem jövátéhetetlen baj érte.

A kereskedés nem tartott sokáig: az elcsigázott, megalázott és nyomorgó Móric 1919. március 22-én, egy nappal a Tanácsköztársaság kikiáltása után beállt vöröskatonának, hiába óvta őt ettől a családjá.

Mivel Móricról újra semmit nem lehetett hallani, Rozália az özvegy édesanyja, kérésére júniusban újra benyújtotta a házassági bontókeresetet.

1919 augusztusában, mikor a Tanácsköztársaság elbukott, Móric újra Újpestre ment és újra megpróbálta a feleségét rábírn arra, hogy Párizsba menjen vele. Amikor Rozália közölte vele, hogy benyújtotta a válópert, Móric idegösszeroppanást kapott, hiszen katonaszökevény és vöröskatona múltja mellett munkanélküli nincstelen proletár volt, és csak a családjában bízhatott. Rozália végül látva Móric állapotát, a bontókeresetét újra visszavonta, de megeskette férjét, hogy többé nem beszél semmilyen bujdoklásról és menekülésről.

Móricot azonban utolérte a végzete: decemberben az utcán igazoltatták, majd lefogták és Hajmáskérre vitték az internálótáborba, ahonnan csak 1920 februárjában szabadult.

Ekkor történt az igazi baj. Nem volt munkája, a családja éhezett, ezért megkereste Tóth Istvánt, aki felajánlotta neki, hogy segíthet különféle áruk értékesítésében, és részesedést kaphat a haszonból. Március 11-én éjjel Tóth és még néhány társa kifosztották Vidor Samu üzletét, és az innen ellopott italok értékesítésével bízták meg Móricot. Mivel Móricnak nagyon kellett a pénz, csak óvatosan kérdezett rá a hozzá szállított szesz eredetére, és megelégedett a kitérő válasszal. Móric 200 koronát keresett a közvetítéssel, de nem sokáig örülhetett ennek, mert április elején Tóthékat elfogták és ők Móricot is bevádolták a hatóság előtt.

Rozália, amikor megtudta, hogy Móricot orgazdasággal vádolják, nem volt hajlandó együtt lakni férjével, és csak 1921 januárjára esett meg rajta a szíve, amikor Móric már véglegesen menthetetlennek látszott. Ekkor fogant második gyermekük.

1921. június 22. volt Móric életének egyik legsötétebb napja: a Budapesti Büntető Királyi Törvényszék Móricot nyolc hónapi börtönre, négy év hivatalvesztésre és politikai jogainak ilyen tartamú felfüggesztésére ítélte orgazdaság miatt. Kirendelt védője, Dr. Füzéressy Árpád ügyvéd és a másodfokú bírói tanács érdeme, hogy Móric az október 4-én a Budapesti Királyi Ítéltábla előtt tartott fellebbviteli tárgyaláson (az ügyész súlyosbító indítvány ellenére) csak tulajdon elleni kihágásban lett bűnösnek kimondva, és ezért mindösszesen 15 napi elzárást, valamint 200 korona pénzbüntetést kapott. Móricnak az ítélet szerint november 24-én kellett volna megkezdenie a büntetésének letöltését, de mivel fia, Olivér november 3-án megszületett, halasztást kapott. Végül 1922. február 1. és 15. között töltötte szabadságvesztését a Markó utcai fogházban. Mire a Magyar Királyi Kúria 1922. április 26-án kimondta a végső szót az ügyben, addigra Móric már le is töltötte a büntetését.

*Miért kiáltozol a te sebed miatt?
veszedelmes a te sérülésed?
a te bűnöd sokaságáért és vétkeidnek eláradásáért
cselekedtem ezeket veled.**

* Jer 30.15

*Könyörületességgel és igazsággal töröltetik el a bűn;
és az Úrnak félelme által távozzatunk el a gonosztól.**

* Péld 16.6

Móric és családja 1921 és 1925 között Budapesten az Eötvös utca 51. számú házban, az 1. emelet 8. alatt lakott.

1923. december 10-én született meg Edit nevű lánya. Olyan szegény-ségben éltek, hogy Rozália az egyike volt azon háromszázötven szoptatós mamának, akiket népkonyhára fogadott be a város.

1925 májusában végleg Újpestre költöztek az Ősz utca 48. számú ház 2. lakásába, és egy hét múlva újra iparendélyért folyamodott Újpest Városához „norinbergi díszmű, rövid kötött szövött rőfös és papíráruk kereskedelme” tárgyában, melyet meg is kapott május 13-án. Ekkor már együtt laktak testvérének, Máriának a családjával: Weisz Menyus bácsival és gyermekeikkel.

Mivel a rőfös-kereskedelemből alig tudtak megélni, cipészsegédként is elhelyezkedett, Rozália pedig más háztartásokban vállalt munkát. Móric időnként gyárakban dolgozott, de a sorozatos sztrájkok miatt újra és újra az utcára került. Ez vezetett oda, hogy Olivért és Editet 1926.04.12-től kezdve az anyjánál helyezte el Újpest Város Árvaszéke előterjesztése alapján az Országos Gyermekvédő Liga, tekintettel arra, hogy Móric keresőképtelenné lett nyilvánítva. Móric naphosszat ült a kertben és kesergett. Nemsokára a Weisz gyerekek is állami védelem alá kerültek. Végül csoda történt, Móricnak sikerült segédként elhelyezkedni egy szabászatban, és így június 20-án visszakapta gondoskodási jogát a gyermekei fölött. A Liga a következő években kisebb segélyekkel támogatta Rozáliát, de többé nem került sor Móric gondozói jogainak szüneteltetésére.

Mikor 1927. július 20-án megszületett Tibor nevű fia, egy újabb éhes szájjal kellett többet etetnie.

1928 őszén Waldmann Lajos, Móric legidősebb fia az Újpesti Magyar Királyi Állami Könyves Kálmán Gimnáziumban kezdte meg tanulmányait a Viola utcai általános tanulmányai végeztével.

Talán az éhezés is közrejátszott az öregség mellett abban, hogy 1928. május 17-én meghalt Móric édesanyja, Fanni. Ezután mégannyira sem látta testvéreit, mint azelőtt, akiktől az özvegy édesanyja sokszor menekült hozzájuk. Halála előtt ezzel vigasztalta Móricot:

*„Mert a szegény nem lesz végképen elfelejtve,
a nyomorultak reménye sem vész el örökre”**

* Zsolt 9,19

Lajos tandíjmentes lett a jó tanulmányai miatt, illetve a tanári kartól pénz,- ruha,- könyv segélyt kapott és évi három-három tanítványt, akiket 30-36 pengő/hó díjazás ellenében taníthatott, és ebből támogatta a családját is.

A gyerekek otthon ebédeltek, Móric pedig heti 2 pengőért kapott ebédet a segélykonyhán.

Lajos 1930 tavaszán az 1929/30. évi tanévben az Újpesti Közművelődési Kör tizkronás aranyát kapta tanulmányi díjként néhány társával a gim-

náziumban. Nagy öröm volt ez a család számára, különösen Móric volt büszke a fiára.

Ennek az évnek a nyara a nyomort tovább növelte. A szenvedés arra vezette Móricot, hogy 1930. szeptember 1-én maga is meginduljon Újpestről egy összeverődő tüntető tömeggel együtt. A Váci úton haladtak befelé a városba a Ferdinánd hídig, ahol a rendőrkordont elsöpörték. Móric ott volt azok között, akik a Podmaniczky utcából kivezényelt rendőri tartalékosokkal az általuk emelt barikád fölött összecsaptak. Mivel az utcai harcokban alulmaradtak, a Szabolcs és Lehel úton keresztül szökött vissza Újpestre.

Mivel a havi 27 pengő lakbért nem tudta kifizetni, inségmunkára jelentkezett, amely heti 56 óra munkaidő mellett 45 filléres órabért jelentett. Ez az éhenhaláshoz is kevés volt. Miután megszüntették ezt a munkalehetőséget, segélyért fordult a városhoz, és két napot dolgozott élelmiszersomagért, három napot tüzelőért, négy napot lakbérsegélyért és egy napot pénzsegélyért. Küzdelme kilátástalan volt, 1932. januárjában elvesztették bérlakásukat is. Sorsuk a barakktelepre vezetett, ami tizennégy hatalmas barakképületből állt, amelyet a világháborúban vonatszertár-telepnek építettek, de 1920-21-ben a kormány átalakította szükséglakásokká.

Ennél mélyebbre nem lehetett süllyedni. Mégis, Lajos fia újabb örömet hozott a szülői házba: Az 1932. február 13-14. között megrendezett budapesti tornaversenyen a II. korosztályban első díjat szerzett a tornacsapatával.

1932. március 24-én újabb fia született Móricnak: Andor. Immáron nyolcadmagukkal laktak egy barakkban, egy légtérben, mindösszesen két összetolt ágyon. Lajos sportsikerei tovább folytatódtak, edzés nélkül és éhezve is vasjelvényt szerzett 1933. 11. 26-án a MOTESZ tornaversenyén.

A család élete nem lett könnyebb, noha Móricnak újra lett állása egy újpesti gyárban. Hiába dolgozott keményen, Lajosnak 1934. szeptember 5-én Újpest város jegyzőjéhez kellett fordulnia tanszersegélyért. Lajos szívósságát mi sem jelzi jobban, hogy december 15-én a MOTESZ tornaversenyén bronzjelvényt szerzett.

1935-ben, mivel a család megélhetése továbbra sem oldódott meg, Lajos (megszegve atya kívánalmait), elment Józsefhez, a MÁV főintézőként dolgozó nagybátyjához, hogy kérjen néhány pengőt a taníttatására. Mivel Józsi bácsi nem volt otthon, Hermin néni azt mondta Lajosnak, hogy ők egy fillért nem adnak neki, és hogy „körmetlen macska ne másszon a fára!”.

A rokoni támogatás hiányának ellenére Lajos 1936-ban sikeresen leérettségizett. Nagy volt az öröm a családban, mivel Lajos a család erején felül teljesítve, végül is elérte mindazt, ami egy sikeresebb élet kezdetéhez szükséges volt. Lajos szeptemberben jelentkezett Pesten a Szentkirályi Utcai Tanonciskolába, és továbbra is támogatta tanításból származó jövedelmével a családját.

1938. november 14-én Móric kifutóként felvételt nyert az Izsák József R.T. Vegyészeti gyárába, amely a Pozsonyi út 63. alatt székelt. Mivel hamar-

san kiderült, hogy Móric zsidó, még ebben a hónapban, 29-én el is bocsátották. Újra az utcára került.

Az 1939. május 28-29-i országgyűlési választások után Móric a szóbeszédből tudta meg, hogy Újpesten a nyilaskeresztesek háromszor annyi szavazatot kaptak, mint a szociáldemokraták, és kétszer annyit, amennyit a kormányzó párt, a Magyar Élet Pártja. Érezte, hogy valami nagy baj van készülöben, de semmit nem tudott ellene tenni, nem volt módja arra, hogy az országot a családjával együtt elhagyja, és emlékezett még arra, hogy felesége mennyire nem volt hajlandó tárgyalni a Párizsba történő menekülésről 1918-ban. Amikor kitört az újabb világháború, Móric kétségbeesetten próbált érdemi kapcsolatot teremteni testvéreivel, de azok is saját gondjaikkal voltak elfoglalva, így lényeges segítséget nem tudtak adni neki.

1940-ben az újpesti előjáróságán aláíratatták vele és Rozáliával azt a papírt, amivel tudomásul veszi, hogy választójogát elvesztette az 1939. évi IV. törvénycikk 1.§-e értelmében.

1940. augusztus 20-án Lajost munkaszolgálatra hívták be a IX/3. számú kisegítő munkásszázadhoz. Móric is eltöltött néhány hónapot egy munkásszázadban, de azután hazaengedték a kora és egészségi állapota miatt.

Hosszú munkanélküliség után 1941. szeptember 29-én elhelyezkedett a Goldfischer L. és Fia cégnél, mint napszámos. Újpesten, a Kassai utca 13. szám alatt dolgozott. Itt sem tartották meg sokáig, 1942. január 10-én mondtak fel neki. Időközben másik fiát, Olivér Györgyöt is elvitték munkaszolgálatra, a 105/32. kisegítő munkásszázad tagjaként.

Móricnak 1942. február 11-én sikerült újra elhelyezkednie a Goldfischer cégnél, és ott is maradt 1943. március 15-ig.

Móric 1943. március 17-én elhelyezkedett gyári munkásként az Isolator Szigetelő Vállalat XIII. kerület Váci út 175. szám alatti üzemében, de mivel délutánra kiderült, hogy zsidó, így még aznap felmondtak neki. Móric végső elkeseredésében március 22-én munkát vállalt a Liebermann Textilnyersanyag Értékesítő Vállalat XIII. kerület Teve utca 2. szám alatti üzemében, mint gyári munkás.

Lajos (ahogyan azt júliusban a deportálások hírére megtudva is tette) 1943. szeptember 1-én másodszor is megszökött a munkaszolgálatból, és anyai nagynénjénél bujdokolva, a Garay utca 34. szám alatt megismerkedett az ott ágyat bérelő Rosenthal Szidóniával, akivel szerelembe esett. Veszedelmes időket éltek, gyorsan szerették egymást. Így 1943. november 23-án Pesten polgárilag, majd néhány hetes bujdosás után december 19-én a zsidó rítus szerint Nagyszöllösön is megesküdött Szidóniával, aki ekkor már várandós volt első gyermekükkel. A nagyszöllösi esküvőn Móricék részéről senki nem vett részt, nem volt pénzüik a vonatköltség megfizetésére sem. Lajost a zsidó esküvőt követő nászéjszaka után újra munkaszolgálatra vitték.

1944. március 19-én a németek megszállták Magyarországot. Május 27-én, azon a napon, amikor a családot csillagos házba költöztették, Újpesten

Editférjhez ment Weinstein Zoltánhoz. Ekkor Móric levelet írt Lajos várandós feleségének, hogy költözzön ki hozzájuk Újpestre, legyen együtt a család. Szidónia ennek ellenére a Garay utcában maradt. Június 24-én Móricot elbocsátották a Liebermann vállalatától. Június 30-án Móric, Rozália, Tibor, Andor, Edit Budakalászra kerültek a gettóba. Július 3-án a család az óbudai téglagyárba került, majd július 7-én bevonították és deportálták őket Auschwitzba, ahová július 10-én érkeztek meg. Az utazás alatt Móric mélyen hallgatott a kíncsról, így arról senki nem szerzett tudomást.

Még ugyanezen a napon megölték Móricot, Rozáliát, Andort, és Editet a gázkamrákban. Számot nem tetováltak rájuk, nyomtalanul tűntek el örökre.

Olivér Györgyöt két hét múlva, 1944. július 27-én Kraszna nevű településnél munkaszolgálatosként agyonlőtték, a hivatalos iratok szerint eltűnt.

Tibor 83118 Auschwitzi sorszámmal július 27-én Dachaubába került, ahol minden borzalmat túlélve, végül 1945. február 1-én a Dachau melletti Mühldorf Am Inn nevű település kórházában szívelégtelenségben meghalt.

A Vértes határában elásott Tóráról ekkor már senki nem tudott.

*Ne emlékezzetek a régiekről,
és az előbbiekről ne gondolkodjatok!**

* Ésa 43.18

*Emlékezzetek meg örökké az ő szövetségéről,
és az ő beszédéről, a melyet parancsolt, ezer nemzetségig; **

* 1Krón 16.15

*Emlékezzetek meg az ő csodáiról, a melyeket cselekedett;
jeleiről és az ő szájának ítéleteiről. **

* Zsolt 105.5

1944. augusztus 6-án megszületett Waldmann Lajos fia, Sándor a Pesti zsidókórházban, majd anyjával együtt visszavitték a Pesti gettóba, a Nyár utca 16. szám alá. Rosenthal Ábrahám, Sándor anyai nagyatya a körülmetéléskor ezekkel a szavakkal vette kezébe unokáját:

*Én pedig ímé szövetséget szerzek ti veletek és a ti magvatokkal ti
utátnatok.**

* 1Móz 9,9

*Mert egy gyermek születik nekünk, fiú adatik nekünk.**

* Ésa 9,6

Waldmann Lajosné december 16-án a következő levelet kapta:

„Drága Életem!

Most megint próbálok írni, hátha jön válasz Tőled, Mindig írok, de sose kapok, egy sorért odaadnám az üdvösségemet. Édesem, ha teheted adj fel egy lapot, a címem: W. L. Komárom, II. gk. von. Osz. Műhely szer.

Édesem nincs mit írjak, a jó Isten kezében vagyunk. Mindig Rátok gondolok minden csepp véremmel értetek aggódom. De bízom Gondviselő mérhetetlen jóságában, hogy megsegít minket és megtart egymásnak minket. Szívem ne veszítsd el a hitedet és vigyázz magadra meg a mi kis Sanyikánkra. A viszontlátásig milliónyi csókokkal,

Lajos

F.a. : Waldmann Lajos

Komárom

Nagys.

Waldmann Lajosné

úrnő

Budapest

Nyár u. 16.

Bélyegző. BUDAPEST 4.sz postahivatal , 1944 dec. 15.”

A harminchat kilóra lefogyott Lajos, Komáromból a századát illegálisan elhagyva 1944. december 24-én szökött be a Pesti Gettóba a kórházi különítmény sorába beállva, hogy végre láthassa újszülött fiát.

De ez már egy másik történet.

Egy újabb vörös folt története...

... és a reményé.

...

Bosszúálló ne légy, és haragot ne tarts a te néped fiai ellen,
hanem szeressed felebarátodat, mint magadat

ÉN VAGYOK AZ ÚR.

3Móz 19,18

Jézus pedig monda: Atyám!

bocsásd meg nekik; mert nem tudják mit cselekesznek.

Luk 23.34 részlet

Valamely rossztett fizetsége egy hozzá hasonló rossztett.

Aki azonban megbocsát és kész a békülésre,

Annak Allahnál van a fizetsége.

Ő nem szereti a vétkeket.

Korán 42. Szúra, 40

„A tanácskozás”

“Fiam!

Tisztítsd meg az elmédben a múltat, hogy az ne mérgezze meg a jövődet, és ne szégyeld, ha úgy hiszel Istenben, hogy kételkedsz, és nem mered magadat rábízni.

Isten nem haragszik ezért, mert neki így van szüksége rád: te így teljesíted be az Ő üzenetét.”